

EESTI ADVOKATUUR

MAKSEJÕUETUSÕIGUSE KOMISJON

Eesti Advokatuuri juhatus

E-post advokatuur@advokatuur.ee

20.12.2023

Arvamuse avaldamine seoses pankrotivõlgniku konfidentsiaalsuskohustusega

Eesti Advokatuuri juhatuse poole on pöördunud advokaat õigusliku seisukoha saamiseks olukorras, kus advokaat on varem osutanud õigusteenust OÜ-le X ning OÜ X pankrotihaldur on esitanud pankrotimenetluse raames advokaadile nõude, milles palub PankrS § 22 lg 3 p-le 4 ja §-le 55 tuginedes esitada haldurile: 1) kõik advokaadibüroo poolt OÜ-le X esitatud arvete kinnitatud koopiad koos arvete juurde kuuluvate spetsifikatsioonidega; 2) kõik lepingute kinnitatud koopiad, mille advokaadibüroo on sõlminud OÜ-ga X (s.h nii lõppenud kui ka kehtivad) koos võimalike lepingute muudatuste ja lisadega; 3) saldoteatised seisuga 31.12.2019, 31.12.2020, 31.12.2021 ja 31.12.2022 (kinnitatud koopiad).

Advokaat soovib juhatuse seisukohta, kas advokaadibüroo endise kliendi pankrotihaldur on kliendi õigusjärglane AdvS § 45 lg 2 tähenduses, kellele oleks õigus vabastada advokaat kutsesaladuse hoidmise kohustusest ja kellele advokaadibüroo oleks kohustatud andma üle kliendile õigusteenuse osutamise seoses vormistatud dokumendid, arved ja tunnitasu arvestused.

Juhatus on eelnimetatud teemat arutanud, kuid leiab, et tegemist on vaieldava olukorraga, milles tuleb eristada: 1) pankrotihalduri õigus saada teavet ning 2) pankrotihalduri õigust vabastada (endine) klient (s.o pankrotivõlgnik) konfidentsiaalsuskohustusest, mis võimaldaks (kolmandatele isikutele) avaldada kliendisaladusega kaetud võlgniku andmeid.

Küsimuse vaieldavuse tõttu on Eesti Advokatuuri juhatuse juhatus pöördunud nii eetika- ja metoodikakomisjoni kui ka maksejõuetusõiguse komisjoni poole arvamuse saamiseks.

Eesti Advokatuuri maksejõuetusõiguse komisjon arutas esitatud küsimusi 08.12.2023 toimunud komisjoni koosolekul. Komisjoni liige vandeadvokaat Terje Eipre taandas end küsimuse arutamisest. Teised koosolekul osalenud komisjoni liikmed leidsid, et tegemist on põhjalikumalt analüüsi vajavate küsimustega, mistõttu palus komisjoni esimees juhatuse küsimustele vastamise tähtaega pikendada. Juhatuse on tähtaega pikendanud kuni 20.12.2023.

Allolevalt esitame Eesti Advokatuuri maksejõuetuskomisjoni kirjaliku seisukoha Eesti Advokatuuri juhatuse püstitatud küsimustele.

I Komisjoni seisukohtade kokkuvõte

Komisjon nõustub juhatuse seisukohaga sellest, et olukorras, milles pankrotihaldur nõuab võlgniku (s.o kliendi) advokaadilt andmeid, tuleb igal juhul eristada kutsesaladuse hoidmist ning halduri õigust saada teavet.

Kutsesaladuse hoidmisesse puutuvalt on komisjon seisukohal, et pankrotihalduri ametiteooriast tulenevalt ei lähe haldurile üle kliendi õigused ja kohustused, st klient on ka pankroti välja kuulutamise järel haldurist eraldiseisev subjekt (s.o võlgnik PankrS tähenduses). Sellest tulenevalt ei ole pankrotihaldur isikuks, sh võlgniku õigusjärglaseks või võlgniku esindajaks, kes saaks advokaadi vabastada kutsesaladuse hoidmise kohustusest. Pankrotihalduri õigus nõuda advokaadilt kutsesaladuse avaldamist ei ole tuletatav ka pankrotihalduri õigusest teha toiminguid ja tehinguid pankrotivaraga, kuna kutsesaladusega hõlmatud andmed ei kuulu pankrotivara koosseisu.

Täiendavalt on komisjon seisukohal, et pankrotihalduri õigus saada teavet kehtib ennekõike võlgniku suhtes. Kui võlgnik sellist teavet ei anna, saab kohus rakendada võlgniku (juhatuse liikme) suhtes pankrotiseadusest tulenevaid mõjutusvahendeid (võlgniku trahvimine, sundtoomine ja arest).

Lisaks eeltoodule tuleb komisjoni hinnangul eristada, millised on kõnealust küsimust reguleerivad üldnormid ja millised on erinormid. Komisjon leiab, et pankrotiseadusest tulenev halduri õigus saada teavet on üldnormiks nende advokatuuriseadusest ja muudest advokatuuri õigusaktidest tulenevate normide osas, mis sätestavad kutsesaladuse hoidmise kohustuse. Sellises olukorras tuleb kohaldada erinormi.

Komisjoni põhjenduses eeltoodu osas on alljärgnevad.

II Kutsesaladuse hoidmisest

Advokaadi kohustus hoida kutsesaladust tuleneb AdvS § 45 lg 1 ja Eesti Advokatuuri eetikakoodeksi § 5 lg 1 ja lg 2. Mõlema viidatud sätte kohaselt on advokaadil kutsesaladuse hoidmise kohustus kliendi suhtes. Kliendiks on isik, kellega advokaadibüroo on sõlminud kliendilepingu ja kellele selle lepingu alusel osutatakse õigusteenust. AdvS § 45 lg 2 kohaselt saab advokaadi kutsesaladuse hoidmise kohustusest vabastada ainult klient või tema õigusjärglane. Seega saab advokaat kutsesaladusena käsitletavat teavet avaldada üksnes kliendile ning kliendi või kliendi õigusjärglase nõusolekul kolmandale isikule.

Kliendi pankroti väljakuulutamise korral ei lähe kliendi õigused ja kohustused pankrotihaldurile üle, st ei toimu õigusjärglust TsÜS § 6 lg 1 tähenduses. Seega ei saa pankrotihaldurit käsitleda kliendi kui pankrotivõlgniku õigusjärglasena. Advokaat ei saa kutsesaladusega hõlmatud andmeid avaldada pankrotihaldurile kui kliendi õigusjärglasele. Samuti ei saa pankrotihaldur kliendi õigusjärglasena advokaati vabastada kutsesaladuse hoidmise kohustusest.

Pankrotihaldur ei ole ka kliendi esindaja. Eesti pankrotiseadus läks pankrotihalduri pädevuse määramisel 01.01.2010 täielikult üle ametiteooriale. Ametiteooria kohaselt on pankrotihalduril ametist (mitte esindussuhtest) tulenevalt õigus teha pankrotivõlgniku asemel pankrotivaraga seonduvaid tehinguid ja toiminguid selliselt, et nendest tehingutest ja toimingutest tulenevate õiguste ja kohustuste kandjaks on pankrotivõlgnik (PankrS § 35 lg 1 p 1, 2, 3 ja 5 ning § 541 lg 1, 3 ja 4). Klient on ka pärast pankroti väljakuulutamist pankrotihaldurist eraldiseisev subjekt säilitades piiratud ulatuses õiguse teha tehinguid (PankrS § 35 lg 1 p 3) ja osaleda iseseisvalt kohtumenetluses (PankrS § 61 lg 5, § 67, § 68 lg 2 ja 4, § 83 lg 1 jne). Neid õigusi teostab füüsilise isiku pankroti korral füüsiline isik ise ja juriidilise isiku pankroti korral juriidilise isiku seaduslik esindaja, mitte aga pankrotihaldur. Seega ei saa pankrotihaldur advokaati kutsesaladuse hoidmise kohustusest vabastada ka kliendi esindajana.

Eeltoodu põhjal leiab komisjon, et advokaat saaks pankrotihaldurile kutsesaladusega hõlmatud andmeid avaldada üksnes juhul, kui selleks on kliendi vastav nõusolek või pankrotihalduril oleks seadusest tulenevalt õigus advokaadilt vastavaid andmeid nõuda ning advokaadil kohustus neid andmeid avaldada. Käesoleva arvamuse andmise ajal AdvS-is kui ka PankrS-is sellised sätted puuduvad. Pankrotihalduri õigus nõuda advokaadilt kutsesaladuse avaldamist ei ole tuletatav pankrotihalduri õigusest teha toiminguid ja tehinguid pankrotivaraga, kuna kutsesaladusega hõlmatud andmed ei kuulu pankrotivara koosseisu.

Komisjon rõhutab, et kutsesaladuse kaitse on oluline ka pankrotimenetluses. PankrS § 35 lg 1 p 3 tulenevalt on pankrotivõlgnikul ka pankrotimenetluse ajal õigus sõlmida advokaadibüroo pidajatega kliendilepinguid ja kasutada õigusteenust. 01.02.2020 jõustunud pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse seletuskirja kohaselt on pankrotivõlgnikul PankrS § 35 lg 1 p 3 tulenevalt õigus teha õigusabi kasutamiseks vajalikke tehinguid. Kui asuda seisukohale, et advokaadil on kohustus avaldada pankrotihaldurile kutsesaladusega hõlmatud andmeid, siis saaks pankrotihaldur juurdepääsu ka andmetele, mis on advokaadile teatavaks saanud pankrotimenetluse ajal pankrotivõlgnikule õigusteenuse osutades. See õõnestaks oluliselt kutsesaladuse hoidmise kohustust kui olulist advokaadi kutsetagatist ning piiraks pankrotivõlgniku juurdepääsu advokaadi õigusteenusele, kuna ka pankrotivõlgnik ise ei saaks sellisel juhul arvestada õigusteenust kasutades advokaadile avaldatud andmete puutumatus ja konfidentsiaalsusega.

III Pankrotihalduri teabe saamise õigusest

PankrS § 22 lg 3 p 4 ja § 55, mis sätestavad pankrotihalduri üldise teabe saamise õiguse, on üldnormid. Üldnormidest tulenev üldine õigus võib olla piiratud erinormidest tulenevate kitsendustega. Üheks selliseks üldnormi kitsendavaks piiranguks on kutsesaladuse hoidmise kohustus.

Sarnaselt AdvS § 45 lg-s 1 sätestatud kutsesaladuse hoidmise kohustusele on KES §-is 88 sätestatud pangasaladuse hoidmise kohustus ning MKS §-is 29 maksusaladuse hoidmise kohustus. Sisult ja eesmärgilt on viidatud saladuse hoidmise kohustused sarnased.

KES § 88 lg 5 p 6 ning MKS § 29 p 36 sätestavad sõnaselgelt, et pangasaladuse ja maksusaladuse avaldamine on lubatud ajutisele haldurile, pankrotihaldurile ja Konkurentsiameti maksejõuetuse teenistusele ulatuses, mis on vajalik pankrotiseaduses sätestatud ülesannete täitmiseks. AdvS sellist kutsesaladuse avaldamise alust ette ei näe. Eelnevast saab järeldada, et seadusandja tahe oli lubada pankrotihaldurile avaldada piiratud ulatuses pankrotiseadusest tulenevate ülesannete täitmiseks pangasaladust ja maksusaladust, aga mitte advokaadi kutsesaladust. Advokaadi kutsesaladus on seadusega rangemalt kaitstud, kuna selle avaldamiseks pankrotimenetluse eesmärkide saavutamiseks seadus võimalust ei anna.

Arvestades, et seadusandja on pangasaladuse ja maksusaladuse avaldamise alused reguleerinud selget erinevalt advokaadi kutsesaladuse avaldamise alustest, siis ei ole seaduse analoogia teel võimalik jõuda järeldusele, et pankrotihalduril peaks pankrotimenetluse eesmärkide saavutamiseks olema advokaadi kutsesaladusele samaväärne ligipääs, kui pangasaladusele ja maksusaladusele. Advokaadi

kutsesaladus on seadusest tulenev tagatis, millesse ei ole võimalik üldise teabe saamise õiguse kaudu sekkuda.

Riigikohus on varasemas praktikas analüüsinud halduri võimalusi taotleda kohtu kaudu krediidasutuselt teavet, mis sisaldas pangasaladust (vt RKTkm 13.11.2019, 2-15-17822). Riigikohus leidis, et kui kohus kohustab krediidasutust andma teavet või dokumente, tuleb arvestada pangasaladuse kaitseks KAS §-s 88 sätestatud nõuetega ning sellega, et krediidasutusele sellise kohustuse panemine peab olema haldurile vajalik pankrotiseaduses sätestatud ülesannete täitmiseks. Kohus peab hindama, kas andmete küsimine on põhjendatud. Selleks peab saadav teave aitama kaasa pankrotimenetluse eesmärkide saavutamisele või võlgniku varalise olukorra väljaselgitamisele. Kollegium leidis, et kohtu abil andmete küsimine selleks, et otsustada kolmanda isiku vastu hagi esitamine, ei ole selliseks eesmärgiks.

Seega, isegi pangasaladuse puhul, mille avaldamine on seadusega otsesõnu lubatud, tuleb Riigikohtu käsitluse järgi esmalt hinnata, kas ja millises ulatuses on saladusega kaetud andmeid pankrotimenetluse eesmärkide saavutamiseks vajalik pankrotihaldurile avaldada. Sealhulgas ei ole õigustatud kõikide teadaolevate saladusega kaetud andmete väljanõudmine, et alles siis hakata uurima, kas andmetest võiks ilmnedu aluseid nõuete esitamiseks kolmandate isikute vastu. Halduril peab olema põhjendatud alus konkreetsete andmete saamiseks (nt piisav alus arvata, et pankrotimenetluses esitatud nõude tõendamiseks on vajalik saladusega kaitstud andmed hagi menetluses välja nõuda).

Komisjon leiab, et advokaadi kutsesaladusega kaitstud teabe saamiseks on pankrotihalduril võimalik nõuda vastavat teavet ennekõike võlgnikult, kellel on PankrS §-st 85 tulenev kohustus teabe andmiseks koos kohustuse rikkumise puhuks ettenähtud tagajärgedega. Võlgnik saab vastava teabe esitada ise või kui teabe andmiseks on kohustatud kehtivate volitustega juhatuse liige, siis vabastada advokaadi kutsesaladuse hoidmise kohustusest.

Justnimelt võlgniku teabe andmise kohustust on rõhutatud ka PankrS-i muutmisel 2020. a lõpus. 01.02.2023 jõustus pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (RT I, 04.01.2021, 4) millega muudeti PankrS § 85 lg-t 4: muutmise järel kehtiva normi kohaselt võib võlgniku või võlgniku lähikondse poolt pankrotimenetluses teabe andmise kohustuse täitmiseks antud teavet võlgniku või võlgniku lähikondse suhtes läbiviidavas süütoemenetluses kasutada tõendina ainult teavet andnud isiku kirjalikus vormis antud nõusolekul. Seaduse seletuskirjast tulenevalt oli muudatuse eesmärgiks tagada võlgniku kaasaaitamiskohustuse täitmine selliselt, et see ei satuks tema mittesüstamise õigusega vastuollu (vt seletuskirja p 2.13.).

III Advokaadi tasunõude esitamisest ja selle kontrollimisest

Komisjon, arvestades seejuures juhatusele pankrotihalduri poolt esitatud täiendavaid põhjendusi, toob esile, et täiendavalt tuleb eristada ka seda, millega seoses pankrotihaldur advokaadibüroole tehtud väljamaksete õiguspärasust kontrollib: st kas kontrolli teostatakse võlgniku tehtud maksete õiguspärasuse hindamiseks (nt erikontrolli või eriauditi raames) või advokaadi (-büroo) poolt pankrotihaldurile oma tasunõude sissenõudmiseks esitatud nõudeavalduse (PankrS § 94) alusel.

Juhul, kui advokaat või advokaadibüroo on esitanud võlgniku (s.o kliendi) pankrotimenetluses enne pankroti välja kuulutamist tekkinud tasunõude, on haldur PankrS § 100¹ lg-s 4 sätestatu alusel kohustatud kontrollima esitatud nõuete põhjendatust ja nõuet tagavate pandiõiguste olemasolu. Kui selleks on alust, on haldur kohustatud esitama nõudele või pandiõigusele kirjaliku põhistatud vastuväite.

Olukorras, kus haldur soovib nõude kontrollimise eesmärgil lisateavet, võib advokaadil olla komisjoni hinnangul Eesti Advokatuuri eetikakoodeksi § 5 lg 3 teise lause alusel õigus konfidentsiaalsuskohustust rikkumata esitada (mh kohtule, kes advokaadi tasunõude õiguspärasust vaidluse korral kontrollib) andmeid oma tasunõude põhjendamiseks. Tegemist on aga rangelt advokaadi õigusega, mitte kohustusega haldurile andmeid esitada. Komisjoni hinnangul ei saa advokaat seda õigust kasutada olukorras, kus talle on õigusteenuse eest täielikult tasutud. Samuti ei saa sellest õigusest tuletada kohustust andmeid esitada.

Juhul, kui Eesti Advokatuuril on eeltoodusse puutuvalt täiendavaid küsimusi, on komisjon valmis neile vastama.

Austusega,

/digitaalallkiri/

Andrias Palmits
komisjoni esimees
Eesti Advokatuuri maksejõuetusõiguse komisjon